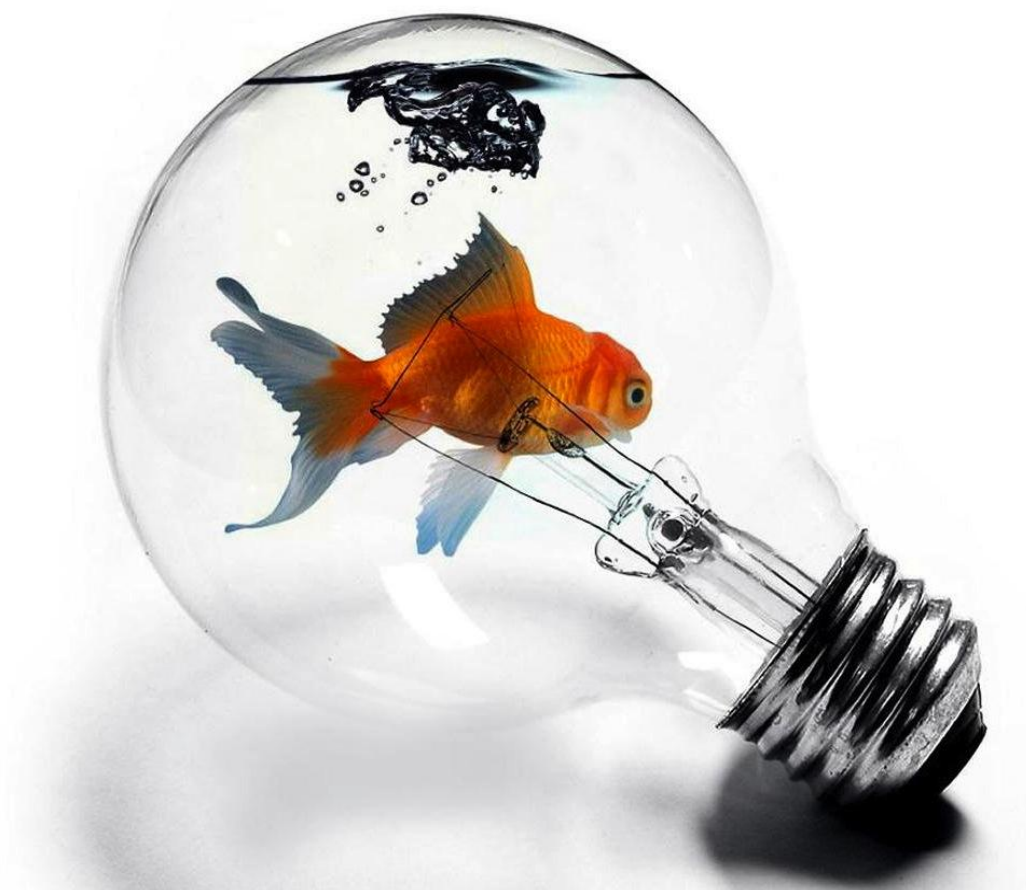

Istraživanje: Preduzetnička kultura kod mladih

Libek-ALP@2015.

Koordinator istraživačkog tima

Nikola Jović

Istraživači

Antonija Vidaković

Maja Kulić

Nemanja Čubrilo

Petar Korać

Teodora Miljojković

Izdavač

Libertarijanski klub Libek

www.libek.org.rs

kontakt@libek.org.rs

Predsednik Miloš Nikolić

Kontekst istraživanja

Preduzetništvo je čin ostvarenja ideje o ličnoj autonomiji, odgovornosti i slobodi prema kojoj se čovek sam stara za svoj život, stvarajući šanse za uvećanje svog blagostanja i, posledično, blagostanja zajednice u kojoj živi. Od karaktera institucija i političko-ekonomskog konteksta zavisi koliko će građani biti podstaknuti da se bave preduzetništvom.

U svetu svake godine 300 miliona ljudi pokušava da pokrene 150 miliona kompanija. Statistika pokazuje da trećina kompanija preživi prvu godinu, tako da svake godine u svetu imamo novih 50 miliona kompanija¹. Ovaj podatak nam govori da se svakog dana širom sveta pokrene oko 137.000 novih biznisa. U Sjedinjenim Američkim Državama, na primer, na svakih 100.000 stanovnika 280 njih svakog meseca pokrene biznis. Najveći broj njih su mladi sa fakultetskom diplomom².

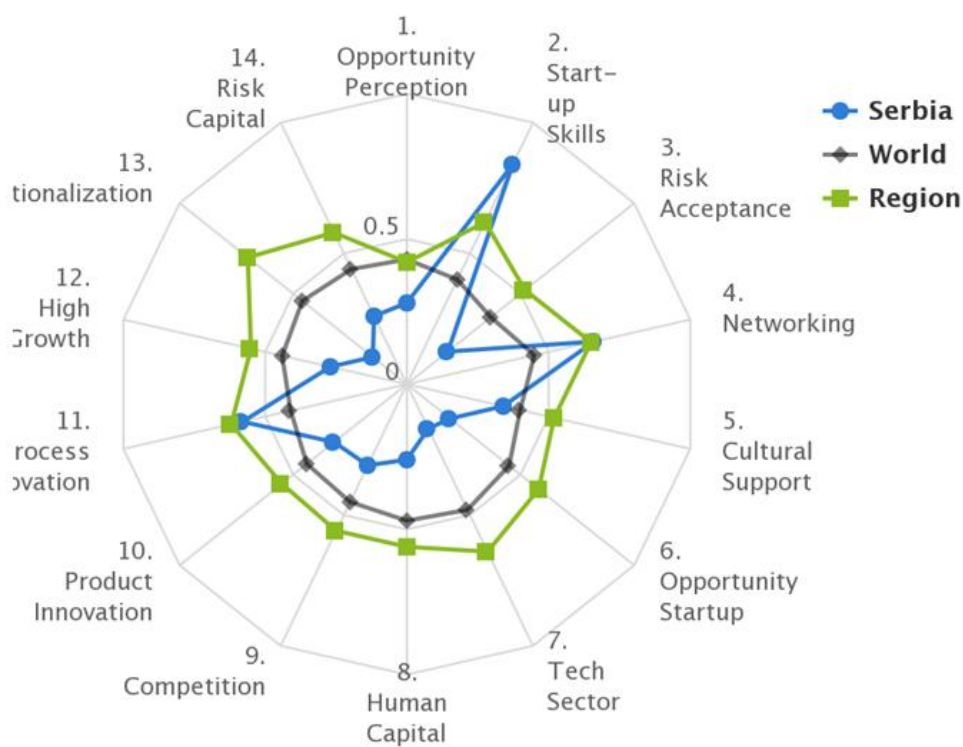
U Srbiji trenutno posluje svega 330.693 aktivnih firmi. Tek je 2013. godine prvi put posle dužeg vremenskog perioda otvoreno više firmi i radnji nego što je ugašeno. Međutim, ukoliko se pogleda sektorski videćemo da se najveći broj firmi otvara u onim granama koje nisu "inovacione" i što je još zanimljivije u onim sektorima gde se ujedno zatvara najveći broj kompanija, a to su trgovina i ugostiteljstvo. Ovaj podatak nam mnogo govori o strukturi novih biznisa i radnoj snazi uposlenoj u njoj. Zbog toga je važno napomenuti da od 780.000 nezaposlenih svega 7.000 njih su zanatlije, dok sa druge strane, na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku, 53.296 nezaposlenih čine fakultetski obrazovani stanovnici.

Nakon promena 2000. godine vlasti nisu uradile mnogo da se stvori podsticajno okruženje za pokretanje malih preduzeća koja bi smanjila stopu nezaposlenosti i promenila strukturu i karakter naše posrnule ekonomije, već su ekonomski oporavak gradile na privlačenju stranih investicija. Međutim, ni takva politika nije bila uspešna, što pokazuje visoka stopa nezaposlenosti od oko 20%, a razlozi za to leže u izostanku ključnih reformi. Zbog toga se Srbija prema *Doing Business* indeksu Svetske banke, koji

¹ <http://www.moyak.com/papers/business-startups-entrepreneurs.html>

² Kauffman Index of Entrepreneurial Activity

govori o poslovnoj klimi i mogućnostima za ulaganja i pokretanje biznisa, nalazi na 91. mestu od ukupno 189 zemalja sveta. Takođe, prema Indeksu ekonomske slobode (*Index of Economic Freedom*) Srbija se nalazi na 90. mestu, između Maroka i Svazilenda. Ova dva indeksa su ključni indikatori za poslovne ljude i investiture, a loše rangiranje Srbije pokazuje da je želja da se privuku strane investicije bila samo deklarativna s obzirom na to da nisu izvršene ključne reforme. Sa druge strane prema GEDI indeksu (*The Global Entrepreneurship and Development Institute Index*) nerealno je očekivati od građana da se preusmere na privatni sektor kada je privreda zemlje po stepenu povoljnosti za pokretanje novih biznisa na 38 mestu u Evropi³.

Osim ovih prepreka koje direktno ili indirektno stvara država visokim porezima, visokoj stopi regulacije privatnog biznisa, skupim kreditima koji su, opet, posledica vođenja loše monetarne i fiskalne politike od strane institucija koje su pod kontrolom države, postoje i drugi razlozi za izostanak preduzetničkog buma na kome počivaju sve

³ <http://thegedi.org/research/gedi-index/>

razvijene zemlje sveta. Umesto toga, javni sektor se često vidi kao rešenje za sve probleme jer su građani negativno indukovani da misle da su poslovi u javnoj upravi sigurni i dugoročni. Dominantni diskursi u javnoj sferi su upravu oni koji kao negativnu pojavu predstavljaju etiku preduzetništva. Međutim, javni sektor u Srbiji je najneefikasniji među svim post- tanzicijskim zemljama što će reći da je nesrazmeran odnos troškova i koristi. Drugim rečima, mnogo košta, a malo stvara. Kako je takav neefikasan sistem i dalje privlačan mladima, jedno je od pitanja koje je podstaklo ovo istraživanje.

Ciljevi istraživanja

Navedeni podaci iz komparativne analize svedoče o tome da Srbija ne prati savremene ekonomske tokove kada je u pitanju sve izraženije globalno okretanje preduzetništvu. Zbog toga je Libertarijanski klub Libek sproveo ovo istraživanje sa namerom da sazna kakvi su stavovi mladih o preduzetništvu. Osim toga, istraživački fokus bio je usmeren na percepciju faktora koji sprečavaju pokretanje sopstvenog biznisa kod mladih.

O metodologiji istraživanja

Istraživanje o preduzetničkoj kulturi mladih sprovedeno je od 10. do 24. januara na teritoriji Beograda, anketnim terenskim istraživanjem licem u lice (F2F) na uzorku od 637 ispitanika, uz interval poverenja 3,8.

Opis uzorka

Ciljana starosna grupa koju smo ispitivali su mladi od 20 do 29 godina. U uzorku je bilo 45,3% ispitanika ženskog pola i 54,7% ispitanika muškog pola. Prosečna starost ispitanika iznosi 23 godine. Od ukupnog broja ispitanika, 68,1% su studenti, 8% ispitanika je nezaposleno, 9,1% radi privremene poslove dok je 14,8% ispitanika stalno zaposleno. Namera prilikom uzorkovanja je bila da studentska populacija bude

zastupljenija, a pažljivom stratifikacijom uzorak je simetrično podeljen između društvenih i prirodno-tehničkih fakulteta.

Anketa je sprovedena na sledećih 13 fakulteta:

- Arhitektonski fakultet
- Elektro-tehnički fakultet
- Pravni fakultet
- Fakultet političkih nauka
- Filozofski fakultet
- Singidunum
- Metropolitan
- Prirodno-matematički fakultet
- Fakultet organizacionih nauka
- Mašinski fakultet
- Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju
- Visoka elektro-tehnička škola

O anketnom upitniku

Istraživanje je sprovedeno anketnim upitnikom koji je sadržao pitanja o sociodemografskim karakteristikama ispitanika, njihovom obrazovanju, zaposlenju i iskustvu. Osim toga ispitivali smo sklonost mladih prema riziku; preferencijama kada je reč o zaposlenju i, naravno, o preprekama na koje mladi nailaze prilikom pokretanja svog biznisa. Značajan deo upitnika činila su pitanja o dominantnim diskursima u njihovoj primarnoj okolini koji se odnose na preduzetništvo.

Najvažniji nalazi

89,6% ispitanika smatra da poslovna kultura u Srbiji ne podstiče preduzetnički duh.

65% ispitanika ne planira da u naredne tri godine pokrene svoj biznis.

Kao najjačajnije faktore zašto se mladi ne usuđuju da pokrenu svoj biznis ispitanici ističu **nedostatak početnog kapitala (4,14), loše uslove poslovanja (4,11), velike namete i poreze (3,85) i složene administrativne procedure (3,69).**

Svega 17,4% ispitanika smatra da ih je stečeno formalno obrazovanje pripremilo za pokretanje i vođenje sopstvenog biznisa.

62% ispitanika kaže da u svojoj okolini redovno čuje "Ne želim da radim bilo koji posao, završio sam fakultet".

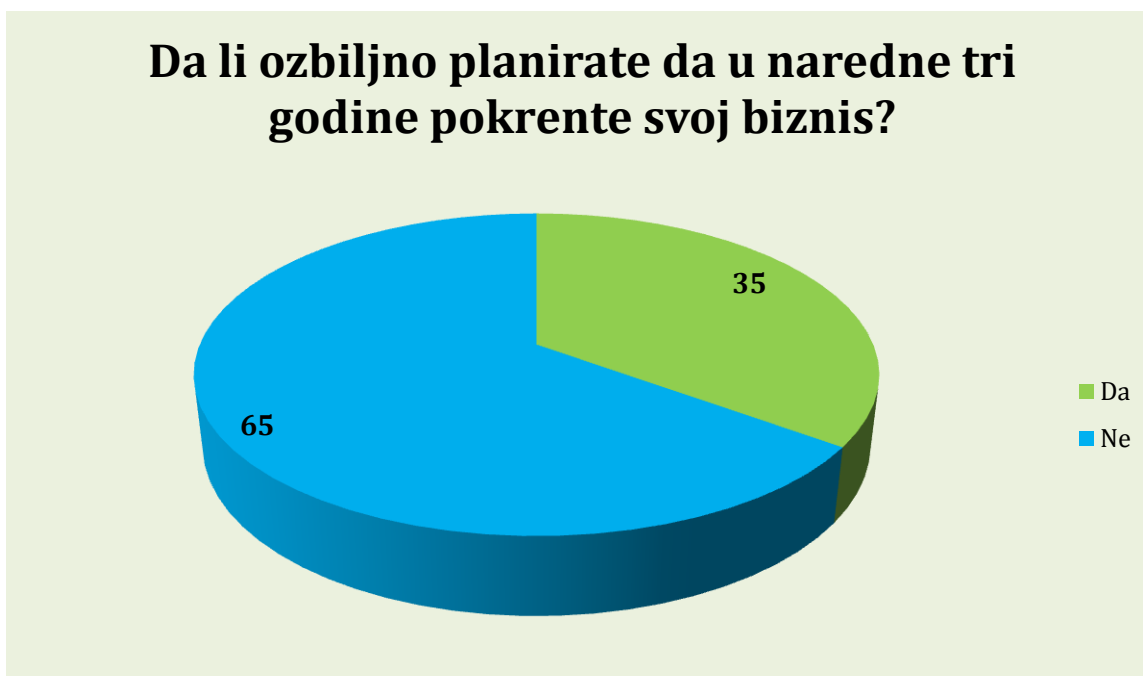
48,9% ispitanika kaže da u svojoj okolini redovno čuje "Bolje da sedim kod kuće, nego da radim za malu platu".

53,9% ispitanika kaže da u svojoj okolini redovno čuje "Državna služba je super, nije velika plata, ali ni ne radiš mnogo".

Rezultati istraživanja

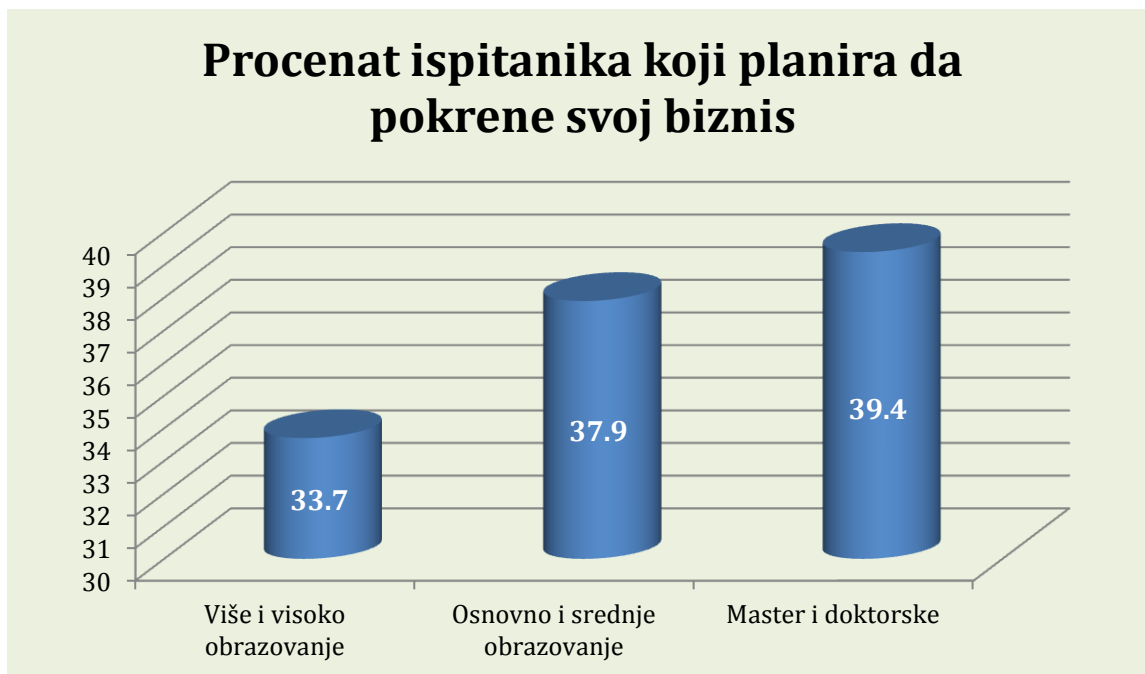
Lične karakteristike i preduzetnički duh

U složenom upitniku koji smo za ovu priliku razvili postavili smo nekoliko varijabli koje treba da odgovore na pitanja o preduzetničkom duhu kod ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika svega 35% njih razmišlja ozbiljno da u naredne tri godine pokrene svoj biznis:

Uočili smo da postoji veza između rizika i planiranja da se pokrene biznis. Oni ispitanici koji su sebe procenili kao osobe sklone riziku u 63% slučajeva kažu da planiraju da u naredne tri godine pokrenu svoj biznis. Sa druge strane, kod osoba koje nisu sklone riziku taj plan je zastupljen u 36,3% slučajeva. Ovi podaci su u skladu sa teorijskim pretpostavkama, da osobe koje su sklonije riziku i ne plaše se poraza i nesupeha pre ulaze u projekte u kojima je uključeno mnogo izazova. S obzirom na osetljivost instrumenata koji mere sklonost prema riziku, postavili smo nekoliko sličnih pitanja i sva su pokazala iste relacije.

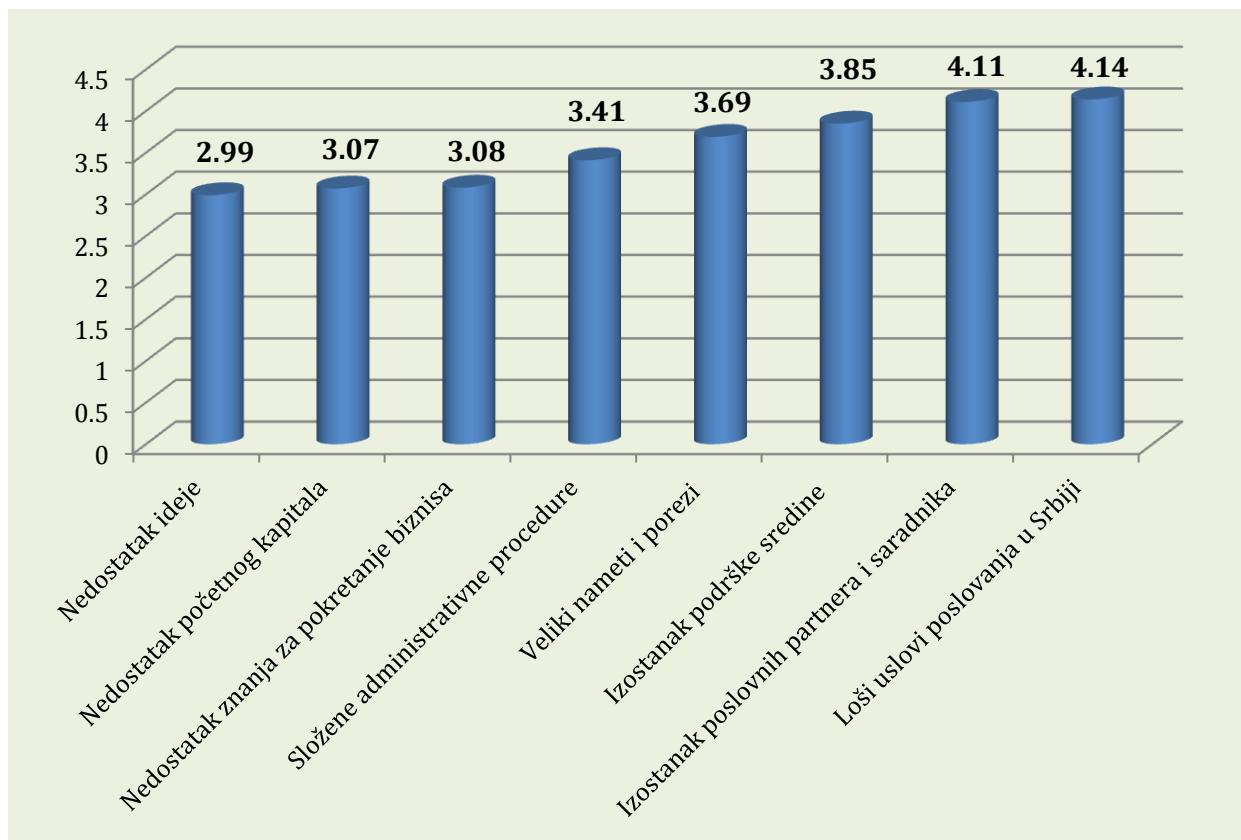
Osim toga, ispitanici koji nisu zadovoljni svojom materijalnom situacijom spremniji su da rizikuju i bave se preduzetništvom. Kao što smo videli u uvodnom delu, najveći broj novih biznisa u svetu pokreću mladi sa fakultetskom diplomom. Međutim, istraživanje je pokazalo da su kod nas oni najmanje spremni da se usmere na biznis.

Kada je reč o obrazovanju možemo videti da ispitanici nisu zadovoljni na koji način obrazovni sistem modeluje njihova znanja i veštine. Naime, oni ističu da formalno obrazovanje nema pozitivan uticaj kada je reč profesionalnom uspehu (2,96) niti u pripremi za pokretanje sopstvenog biznisa (2,3). Preciznije rečeno, čak 62,2% ispitanika smatra da ih obrazovanje stečeno na fakultetu ili u srednjoj školi nije pripremio za pokretanje sopstvenog biznisa.

Ispitanici kao najznačajnije prednosti pokretanja sopstvenog biznisa navode to što možeš da zarađuješ koliko radiš i vrediš (4,25), imaš kreativnu slobodu u radu (4,24), slobodan si da sam donosiš odluke (4,08) i to što si vlasnik svog rada i što ne moraš da radiš za druge već za sebe(4,03).

Kao najznačajnije prepreke za pokretanje biznisa ispitanici navode:

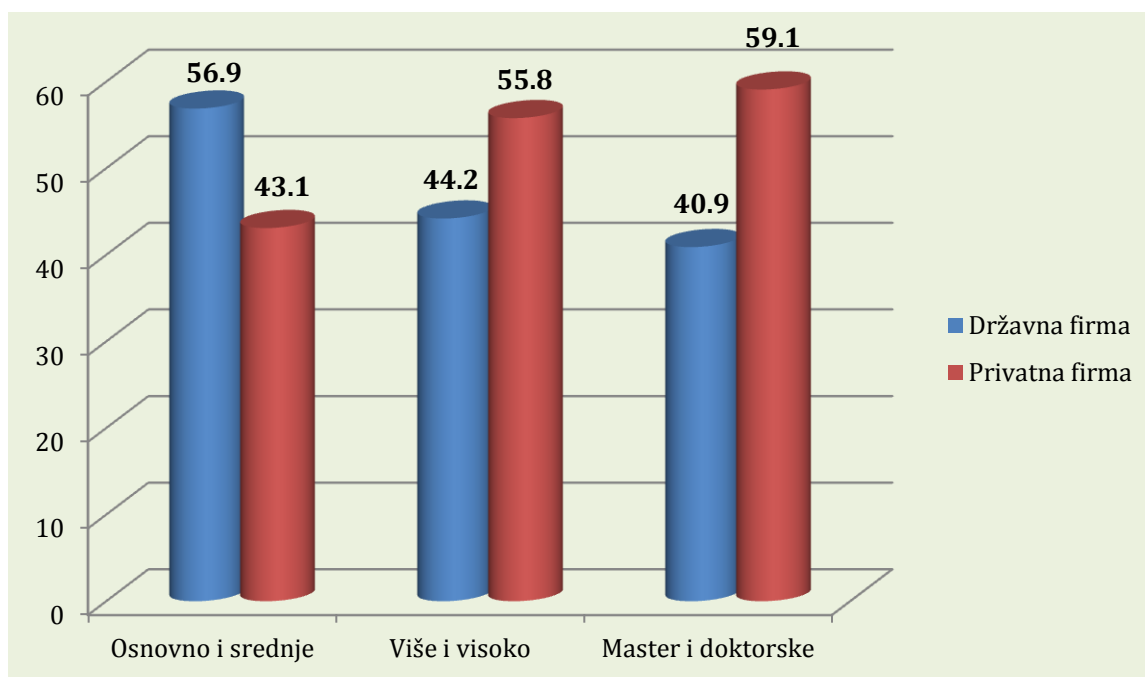
Stavovi, diskursi i okruženje

U drugom delu upitnika pokušali smo saznati kakvi su stavovi ispitanika o poželjnom ekonomskom sistemu, o zaposlenju u privatnom/javnom sektoru, poslovnoj kulturi, diskursima kojima su okruženi.

Najveći broj mladih podržava ekonomski sistem zasnovan na slobodnom tržištu (22,8%) i tržištu sa malim državnim intervencijama (59,7%). Sa druge strane, rapsrostranjenu intervenciju na tržištu od strane države kao oblik uređenja ekonomskih odnosa podržava 14,2% ispitanika, dok svega 3,3% ispitanika podržava centralnu privredu bez tržišta.

Na pitanje gde biste više voleli da radite u situaciji da su početni uslovi isti, 55,2% ispitanika je reklo da bi pre radilo u privatnoj kompaniji dok je 44,4% ispitanika izjavilo

da bi pre radilo u državnoj firmi. Ova odluka je u značajnoj meri indukovana zaposlenjem roditelja jer možemo videti da kada je jedan od roditelja zaposlen u privatnoj firmi njegova deca u 62,3% slučajeva, takođe, žele da rade u privatnoj kompaniji. Sa druge strane, kod ispitanika čija deca rade u državnoj službi broj onih koji bi se odlučili za drugačiji put i radili u privatnoj firmi nešto je manji i iznosi 48,5%. Rezultati, takođe, ukazuju da želja za zapošljavanjem u državnoj službi opada sa porastom nivoa obrazovanja kod ispitanika.

Kada je reč o kulturi, okruženju i diskursima možemo videti da ove varijable značajno utiču na stavove ispitanika o preduzetništvu. Naime, od ukupnog broja ispitanika 89,6% smatra da poslovna kultura u Srbiji ne podstiče preduzetnički duh. Iaprk, 63% ispitanika kaže da su stavovi prema privatnom biznisu u njegovoj okolini pozitivni. Okruženje svakako utiče i na stavove ispitanika i njihovu odluku da se bave preduzetništvom što možemo videti na osnovu podatka koji pokazuju da kada okruženje ima pozitivan stav prema preduzetništvu, u tom slučaju 75% ispitanika razmišlja o tome da pokrene neki biznis. Suprotno, kada je okruženje negativno

nastrojeno, broj ispitanika koji razmišlja da pokrene svoj biznis smanjuje se za gotovo 20%.

Posebno važan deo priče o okruženju su diskursi kojima su mladi okruženi, zbog toga smo ih pitali koliko su u njihovom okruženju česte sledeće rečenice:

Ne želim da radim bilo koji posao, završio sam fakultet	62%
Državna služba je super, nije velika plata, ali ni ne radiš mnogo	53,9%
Bolje da sedim kod kuće, nego da radim za malu platu	49,9%
Neka je plata mala, samo da je redovna	46,4%
Ne želim da radim za nekog, želim da radim za sebe	36,3%

Kao što vidimo, preovlađuju demotivirajući diskursi. Interesanto je na koji način diskursi utiču na ponašanje pa tako ispitanici koji u svojoj okolini češće čuju *Ne želim da radim za nekog, želim da radim za sebe* znatno više razmišljaju o tome da pokrenu svoj biznis.

Preporuke

U toku formalnog obrazovanja mladi ne dobijaju dovoljno znanja koja im mogu pomoći da se u profesionalnom smislu ostvare. U klupama mladi provedu i po 16 godina kroz razne nivoe obrazovanja, ali su i dalje bez praktičnih znanja koja sutra mogu da iskoriste na tržištu rada. Uvođenje ekonomije i preduzetništva po ugledu na Veliku Britaniju mora postati osnova reforme obrazovnog sistema.

Način na koji mediji i okruženje komuniciraju, poruke koje šalju i vrednosti koje promovišu u značajnoj meri utiču na stavove i delanje mladih. Kada je reč o preduzetništvu slike i diskursi su uglavnom negativni i to indukuje mlade na pogrešan način da je bavljenje preduzetništvom pogrešno. Odgovornost svih koji imaju moć da to rade je da promovišu vrednosti i etiku preduzetništva.

Reference

- <http://www.moyak.com/papers/business-startups-entrepreneurs.html>
- Kauffman Index of Entrepreneurial Activity
- <http://thegedi.org/research/gedi-index/>

Rezerve

Istraživanje “Preduzetnička kultura kod mladih” prvo je tog tipa u okviru istraživačke jedinice Libertarijanskog kluba Libek. Libek će u narednom periodu nastaviti da istražuje i na osnovu reprezentativnih podataka afirmiše ideje preduzetništva i zastupa interese mladih koji žele da se bave preduzetništvom. Izveštaj pred vama na kritički način objašnjava rezultate istraživanja i ostavlja prostor za dalja i dublja saznanja kroz nova istraživanja sličnog karaktera.

Libertarijanski klub Libek

www.libek.org.rs

kontakt@libek.org.rs